

I dialetti – Lo ionico-attico

1. a) Ar. *Ach.* 729-737 ME. ἀγορὰ ἔν Ἀθήναις, χαῖρε, Μεγαρεῦσιν φίλα / ἐπόθουν τυ ναὶ τὸν Φίλιον ἄπερ ματέρρα. / ἀλλ', ὃ πόνηρα κώρι ἄθλιω πατρός, / ἄμβατε ποττὰν μᾶδδαν, αἶ χ' εὐρητέ πα. / ἀκούετε δή, ποτέχετ' ἐμὶν τὰν γαστέρα / πότερα πεπρᾶσθαι χρῆδδετ' ἢ πεινῆν κακῶς; / ΚΟΡΑ πεπρᾶσθαι πεπρᾶσθαι. / ME. ἐγώνγα καυτός φαμι. τίς δ' οὔτως ἄνους / ὅς ὑμέ κα πρῖαι το, φανεράν ζαμίαν;

b) Hesych. β 645 L. βίωρ· ἴσως, σχεδόν. Λάκωνες || κ 965 L. κασαίρηον· κάθελε. Λάκωνες || β 539 L. βεστόν· ἔσθος

c) εἰρήνη, dor. e gr. occ. εἰράνα, delf. (e cret.) εἰρήνα, cret. ιρήνα, arcad., beot. lac. ιράνα, tess. ιρείνα/ιράνα

d) Sicilia, Selinunte (475-450 a.C.) *IG XIV 268 = IGLPalermo 49,1* [δι]ὰ τὸς θεὸς τό[σ]δε νικῶντι τοὶ Σελινό[ντιοι]· | [δι]ὰ τὸν Δία νικῶμες καὶ διὰ τὸν Φόβον [καί] | δ[ι]ὰ Ἐρακλέα καὶ δι' Ἀπόλλωνα καὶ διὰ Π[ιοτ]-|ει[δᾶ]να καὶ διὰ Τυνδαρίδας καὶ δι' Ἀθ[η]-|ναίαν καὶ διὰ Μ[ι]λοφόρον καὶ διὰ Πασι[κ]-|ρά[τ]ειαν καὶ διὰ τὸς ἄλλος θεός, διὰ δ[ε] Δία | μάλιστα κτλ. || Archil. fr. 2 W.² ἐν δορὶ μὲν μοι μᾶζα μεμαγμένη, ἐν δορὶ δ' οἶνος / Ἰσμαρικὸς· πίνω δ' ἐν δορὶ κεκλιμένος

2. a) Herodot. I 150 βοηθησάντων δὲ πάντων Αἰολέων ὁμολογίῃ ἐχρήσαντο τὰ ἐπιπλα ἀποδόντων τῶν Ἴωνων ἐκλιπεῖν Σμύρνην Αἰολέας

b) VI sec.: Δάνκλε || 500-461: Μεσσεργίον / Μεσσανίον || dopo il 461: Μεσσάνα, Μεσσανίων

c) παιρὶν, ὄπωρ ἄν

d) Herodot. I 142 γλῶσσαν δὲ οὐ τὴν αὐτὴν οὔτοι νενομίκασι, ἀλλὰ τρόπους τέσσερας παραγωγέων. Μίλητος μὲν αὐτῶν πρώτη κεῖται πόλις πρὸς μεσαμβρίην, μετὰ δὲ Μυοῦς τε καὶ Προίηνη· αὐταὶ μὲν ἐν τῇ Καρίῃ κατοικηται κατὰ ταῦτα διαλεγόμεναι σφίσι. αἶδε δὲ ἐν τῇ Λυδίῃ Ἐφεσσος, Κολοφών, Λέβεδος, Τέως, Κλαζομεναί, Φόκαια· αὐταὶ δὲ αἱ πόλιες τῆσι πρότερον λεχθείσησι ὁμολογέουσι κατὰ γλῶσσαν οὐδέν, σφίσι δὲ ὁμοφώνουσι. ἔτι δὲ τρεῖς ὑπόλοιποι Ἰάδες πόλιες, τῶν αἱ δύο μὲν νήσους οἰκηται, Σάμον τε καὶ Χίον, ἡ δὲ μία ἐν τῇ ἠπείρῳ ἴδρυται, Ἐρυθραί· Χίοι μὲν νυν καὶ Ἐρυθραῖοι κατὰ ταῦτο διαλέγονται, Σάμιοι δὲ ἐπ' ἐωυτῶν μόνιοι. οὔτοι χαρακτῆρες γλώσσης τέσσερες γίνονται

e) κῶς, κόσος / πῶς, πόσος

3. a) μάτηρ (lat. *mater*, airl. *marthir*, arm. *mayr*), cicl. μητερ, calc. μετερ, microas. μήτηρ || Μῆδοι (*Marḍa*), Μίλητος (gr. com. Μίλιτος) || Δαρρεῖος (*Darḗyana(h)uš*), ἡμᾶς || att. ἡμέραρ, καρδίαρ || τριήρη || κόρη (cf. ξένος)

b) ion. ἡμέας, ὑμέας, ἡμέες, ὑμέες, att. ἡμᾶς, ὑμᾶς, ἡμεῖς, ὑμεῖς (dor. ἀμέ, ὑμέ, ἀμές, ὑμές, eol. ἄμμε, ὕμμε, ἄμμες, ὕμμες)

c) ἔδοσαν, ἦν (< pl. ἦεν, dor. ἦς)

d) Archil. fr. 108,1 W.² κλυθ' ἄναξ Ἥφαιστε κτλ. || Semon. fr. 7,58 W.² ἡ δούλι' ἔργα καὶ δύην περιτρέπει

e) gr. arcaico δικαστήρ, ion.-att. δικαστής

f) ἄ(φ)ώς/ἠώς/έως, λαγ(φ)ός/ληός/λεός

g) κατ/κατά, παρ/παρά, ἀν/ἀνά

4. a) πρήσσω (Asia Minore) / πρήττω (Eretria) / πρᾶττω (Atene)

b)

ionico	attico
<i>IMT 127A</i> (Sigeion, 575-550 a.C.)	<i>IMT 127B</i> (= <i>IG 1/3 1508,2</i>)
Φανοδίκω	Φανοδίκω εἰμὶ τῷ Η-
ἐμὶ τὸρμοκ-	ερμοκράτος τῷ Προκο-
ράτεος τῷ	νεσίω κάγῳ κρατῆρα
Προκοννη-	κάπίστατον καὶ ἡεθμ-
σίῳ· κρητῆρ-	ὸν ἐς πρυτανεῖον ἔ-
α δὲ καὶ ὑποκ-	δοκα μνῆμα Σιγαι-
ρητήριον κ-	εὔσι ἐὰν δέ τι πάσχ-
αὶ ἠθμὸν ἐς π-	ο, μελεδαίνεν με,
ρυτανήιον	ὃ Σιγαιῆς καὶ μ' ἐποί-
ἔδωκεν Συκε-	εσεν ἠΑἰσπος καὶ
εὔσιν	ἠάδελαφοί.

Bibliografia

a) Sui dialetti

- H. Collitz-F. Bechtel, *Sammlung der griechischen Dialektinschriften*, Göttingen 1884-1915.
O. Hoffmann, *Die griechischen Dialekte in ihrem historischen Zusammenhange*, I-III, Göttingen 1891, 1892, 1898.
F. Bechtel, *Die griechischen Dialekte*, I-III, Berlin 1921-1924 (rist. Hildesheim 1963).
P. Kretschmer, *Sprache*, in A. Gercke-E. Norden, *Einleitung in die Altertumswissenschaft*, I/6, Leipzig-Berlin 1923, 75-86.
E. Schwyzer, *Dialectorum Graecarum exempla epigraphica potiora*, Lipsiae 1923 (rist. Hildesheim 1960).
F. Solmsen-E. Fraenkel, *Inscriptiones Graecae ad illustrandas dialectos selectae*, Lipsiae 1930⁴ (rist. Stuttgartiae 1966) [1905¹].
A. Thumb-E. Kieckers, *Handbuch der griechischen Dialekte*, I, Heidelberg 1932² (1909¹).
A. Thumb-A. Scherer, *Handbuch der griechischen Dialekte*, II, Heidelberg 1959² (1909¹).
P. Friedländer, *Epigrammata. Greek Inscriptions in Verse*, Berkeley-Los Angeles 1948.
F. Rodríguez Adrados, *La dialectología griega como fuente para el estudio de las migraciones indoeuropeas en Grecia*, Salamanca 1952.
W. Porzig, *Sprachgeographische Untersuchungen zu den altgriechischen Dialekten*, «IF» LXI (1954) 147ss.
E. Risch, *Die Gliederung der griechischen Dialekte in neuer Sicht*, «MH» XII (1955) 61-76.
E. Schwyzer, *Griechische Grammatik*, I, München 1959³ [1934¹], 75-98.
C.D. Buck, *The Greek Dialects: Grammar, Selected Inscriptions, Glossary*, Chicago 1961² [1955¹].
Lilian H. Jeffery, *The Local Scripts of Archaic Greece*, Oxford 1961.
Gisela M. Richter, *The Archaic Gravestones of Attica*, London 1961.
Margherita Guarducci, *Epigrafia greca*, I-IV, Roma 1967-1978.
R. Meiggs-D. Lewis, *A Selection of Greek Historical Inscriptions*, Oxford 1969.
G. Nagy, *Greek Dialects and the Transformation of an Indo-European Process*, Cambridge, Mass. 1970.
J.B. Hainsworth, *Tituli ad dialectos Graecos illustrandas selecti*, I, Leiden 1972.
R. Schmitt, *Einführung in die griechischen Dialekte*, Darmstadt 1977.
Addolorata Landi, *Dialetti e interazione sociale in Magna Grecia. Lineamenti di una storia linguistica attraverso la documentazione epigrafica*, Napoli 1979.
P.A. Hansen, *Carmina Epigraphica Graeca saeculorum VIII-V a. Chr. n.*, Berolini et Novi Eboraci 1983.
P.A. Hansen, *Carmina Epigraphica Graeca saeculi IV a. Chr. n.*, Berolini et Novi Eboraci 1989.
Y. Duhoux, *Introduzione alla dialettologia greca antica*, trad. it. Bari 1986.
L. Bottin, *Testi greci dialettali*, Padova 2000.

b) Sullo ionico-attico

- W. Dittenberger, *Zum Vocalismus des Ionischen Dialekts*, «Hermes» XV (1880) 225-229.
F. Bechtel, *Die Inschriften des ionischen Dialekts*, Göttingen 1887.
H.W. Smyth, *The Vowel System of the Ionic Dialect*, «TAPhA» XX (1889) 5-138.
H.W. Smyth, *The Sounds and Inflections of the Greek Dialects. Ionic*, Oxford 1894.
A. Fick, *Zur ionischen Mundart und Dichtersprache*, «NJKA» I (1898) 501-513.
K. Meisterhans-E. Schwyzer, *Grammatik der attischen Inschriften*, Berlin 1900³.
K. Eulenburg, *Zur Vokalkontraktion im ionisch-attischen Dialekt*, Diss. Leipzig 1903.
U. von Wilamowitz-Moellendorf, *Über die ionische Wanderung*, «SBAW» (1906) 59-79 (= *Kleine Schriften* V/1 152-176).
W. Brandt, *Griechische Temporalpartikeln vornehmlich im ionischen und dorischen Dialekt*, Diss. Strassburg 1907.
P. Kretschmer, *Zur Geschichte der griechischen Dialekte. I. Ionier und Achäer*, «Glotta» I (1909) 9-59.
E. Herrmann, *Die Liquidaformantien in der Nominalbildung des ionischen Dialekts*, Tübingen 1911.
A. Scherer, *Zur Laut- und Formenlehre der milesischen Inschriften*, Diss. München 1934.
Elisabeth Knitl, *Die Sprache der ionischen Kykladen nach den inschriftlichen Quellen*, Diss. München 1938.
A. Tovar, *Ensayo sobre la estratigrafía de los dialectos griegos. I. Primitiva extensión geográfica del Ionio*, «Emerita» XII (1944) 245-335.
Gisela M. Richter, *The Archaic Gravestones of Attica*, London 1961.
E. Risch, *Das Attische im Rahmen der griechischen Dialekte*, «MH» XXI (1964) 1-14.
S.-T. Teodorsson, *The Phonemic System of the Attic Dialect*, Diss. Göteborg 1974.
H.P. Gates, *On the Chronology of the Attic Rückverwandlung*, «Glotta» LIV (1976) 44-52.
J. Haudry, *La flexion des thèmes en -i- en Attique*, in *Étrennes de septantaine*. «Travaux de linguistique et de grammaire comparée offerts à Michel Lejeune par un groupe de ses élèves», Paris 1978, 95-98.
L. Threaght, *The Grammar of Attic Inscriptions*, I: *Phonology*, Berlin-New York 1980.
J.-L. Perpillou, *La diphtongue ai en Attique*, «Glotta» LXII (1984) 152-157.
J.L. O'Neil, *Dorian and Ionian Colonies in Sicily and their Relations with the Natives*, «Classicum» XV (1989) 14-18.
J.-L. García-Ramón, *Proportionale Analogie und griechische Morphologie: Athematische Infinitive im Attischen und im Westionischen*, in *Sprachwissenschaft und Philologie. Jacob Wackernagel und die Indogermanistik heute*. «Kolloquium der Indogermanischen Gesellschaft vom 13. bis 15. Oktober 1988 in Basel», hrsg. von H. Eichner und H. Rix, Wiesbaden 1990, 150-169.
A. Lillo, *Ionic $\chi\omega\varsigma$, $\acute{\omicron}\pi\omega\varsigma$, $\acute{\omicron}\pi\omega\varsigma$, Thessalian $\chi\iota\varsigma$: a Phonetic Problem of Analyzable Compounds*, «Glotta» LXIX (1991) 1-13.
L. Dubois, *Inscriptiones graecae dialectales de Grande Grèce. I: Colonies eubéennes. Colonies ioniennes. Emporia*, Genève 1995.
A. López-Eire, *L'influence de l'ionien-attique sur les autres dialectes épigraphiques et l'origine de la koiné*, in C. Brixhe (Ed.), *La koiné grecque antique. II: La concurrence*, Paris 1996, 7-42.
Karin Stüber, *Zur dialektalen Einheit des Ostionischen*, Innsbruck 1996.